

Transferring to the East: the Path for ISIS Survival as a Terrorist Organization

Seyed Ahmad Fatemi Nejad*

Assistant Professor of International Relations, Ferdowsi University of Mashhad

(Date received: 22 Jun. 2019 - Date approved: 20 Nov. 2019)

Abstract

While ISIS was raised in Iraq and Syria, its founders and followers considered its goals in occupying more territories. However, regarding successive defeats and failures of ISIS in the Middle East, it seems that the group is collapsing more than ever. The situation obliges the leaders of ISIS in trying to find some remedies for surviving the group. Meanwhile, there are three main approaches among them: a) continuing resistance in Syria and Iraq; b) management and programming for sporadic operations around the world; c) occupying new territories. In the context of this approach, getting new base is very important for ISIS. The purpose of this article is to show the importance of the East as a potential base for ISIS and its survival. Here, I mean the East as all places and territories which are located in Eastern Arab lands of the Middle East and Levant including Iran, Central Asia, Afghanistan, Pakistan, India, China's west, and South East Asia.

The main question here is what role the East has played in the survival of ISIS? To answer the question, it is possible to propose this hypothesis that the East contributes to ISIS survival in causal, tactical, and functional terms. By clarifying influential factors on ISIS survival, I will use functional explanatory research method. Accordingly, the role which the East is playing to reach a special function (ISIS survival) is assessed in this research. The East plays an important role in ISIS survival. ISIS terrorists have different reasons to invade the East which includes religious teachings, establishing its caliphate, as an emergent entity and jihadist motives. To achieve its goals, ISIS has applied tactics such as economic supports, propaganda, linkage with the terrorists, opportunism from jihadists, proxy terrorism and gaining allegiance. Lastly, ISIS has different destinations in the East which are as follows: Afghanistan, Pakistan, Central Asian countries, India, Philippine, Bangladesh, and China.

* E-mail: a.fatemi@um.ac.ir

The above-mentioned hypothesis has been studied in three steps: first of all, subjective reasons and objective causes of ISIS in enlarging itself to the East have been argued. Religious reasons are among the most important ones which justify the place of the East for ISIS. According to Religious world view, Pakistan as well as Afghanistan is respected by Sunni radical groups; because the army of Mujahedeen in the apocalyptic period would stand up from this region. Another cause is related to realistic ones. It seems that ISIS could equip itself with financial support, jihadi troops, weapons, shelters, and so forth in the region. Furthermore, it seems that emergency of ISIS after its defeats in Syria had forced it to spill over to the East. Now, it is obvious to see ISIS operations in Afghanistan and Pakistan.

Representing ISIS tactics for enlargement has constituted the second step in the article. After clarifying ISIS reasons and motives for enlargement to the East, the question raised here is what tactics have been employed by ISIS for the enlargement. The first tactic is spending funds to attract local troops and followers. Given the severe poverty in the East, the tactic could be successful. Using advertising and propaganda is the second tactic of ISIS. On the one hand, the group has tried to attract isolated and passive Muslims and on the other, separate jihadists who support other radical groups and attract them toward itself. This is a unique opportunity for ISIS to enlarge its recruitment and prepare for its new rise.

After understanding ISIS world view and its transfer tactics, it is necessary to recognize the destination(s) of the group in the East. Until August 2015, ISIS and its leader Abu Bakr al-Baghdadi were recognized and accepted by radical jihadists in Libya, Egypt, Tunisia, Algeria, Nigeria, Saudi Arabia, Pakistan, Afghanistan, northern Caucasus and in Levant as well. ISIS had selected its destination regarding several factors such as Muslim population, popularity of radicalism, weakness of ruling governments, possibility of military and suicide operations, and abundance of jihadists.

Hence, it is useful to break up potential and actual destinations of ISIS in the East. Some factors including Muslim society, weakness of ruling state and ... indicate that a country has the potentials to become a host for ISIS. But, it is not enough. The most important factor which turns a potential host to an actual one is the presence of jihadi troops who have pledged their allegiances to ISIS, directly or indirectly, and are following its path. So, it is possible to remind the following states as potential and actual destinations of ISIS:

a) Afghanistan: given the factors listed above, the country is a potential aim of ISIS which has experienced ISIS and its operations more than others.

The first proof of the presence of ISIS in Afghanistan is related to its centrality for Islamic state of Khorasan (IS-k). The second sign of the spread of ISIS to Afghanistan is rooted in centrifugal and autonomous regions which provide a secure shelter for ISIS. IS-K terrorist operations in the provinces of Nangarhar and Kunar constitutes the third indication.

b) Pakistan: the country is another destination for ISIS in the East. Some factors like Muslim population, radicalism, and centrifugal regions do prepare the ground for the growth and recruitment of ISIS. Furthermore, it is possible to list some signs of activities of ISIS in the country: the first is Pakistanis scattered support of ISIS in cities such as Karachi, Lahore, Sialkot, and Hyderabad. The second is the compliance of some Pakistani radical groups like Jundallah, Tahreek-e-Khilafat, Jamaat-ul-ahrar, and Uzbekistan Islamic movement (IMU) with ISIS.

c) Bangladesh: the state is a potential destination for ISIS in the East. There have been some signs of ISIS supporters since the inception of the group. It seems that, in recent years, militant activities have increased in Bangladesh.

Lastly, the findings of the article show that the more the ISIS is subjected to pressure in Levant, the more the East becomes attractive for its growth. So, in recent years, many signs indicate ISIS is operating in the region more actively.

Keywords: ISIS, New Foothold, Recruitment, Terrorist Organization, Transferring to the East.

پښتو ژبې لپاره
پښتانه علوم او مطالعات فرېنډي
پښتانه علوم او مطالعات فرېنډي

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

انتقال به شرق: مسیر بقای داعش به مثابه سازمانی تروریستی

سید احمد فاطمی نژاد^۱

استادیار روابط بین‌الملل، دانشگاه فردوسی مشهد

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۴/۰۱ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۸/۰۸/۲۹)

چکیده

با توجه به شکست‌های پیاپی داعش، کشته‌شدن رهبران رده اول و میانی این گروه و بهبود وضعیت امنیتی دولت‌های هدف داعش در منطقه خاورمیانه، احتمال فروپاشی و نابودی این گروه بیش از گذشته مطرح شده است. در این شرایط، رهبران و فرماندهان داعش نیز دست از فعالیت نکشیده و برای بقای این گروه چاره‌اندیشی کرده‌اند. به نظر می‌رسد که سه رویکرد برجسته در میان سران داعش مطرح بوده است: ۱. برخی بر تداوم مقاومت در عراق و سوریه تأکید دارند که به‌ویژه با توجه به آشوب‌های جدید در این کشورها درخور توجه است؛ ۲. گروه دوم بر مدیریت عملیات‌های پراکنده در سراسر جهان دست گذاشته‌اند؛ ۳. گروه سوم به دنبال تصرف مناطق جدیدی برای مرکزیت داعش هستند. در چارچوب این رویکرد، به‌دست آوردن پایگاه‌های جدید برای داعش اهمیت زیادی دارد. هدف این نوشتار این است که اهمیت شرق را به‌عنوان پایگاه بالقوه داعش و ابزار بقای آن نشان دهد. پرسش اصلی نوشتار حاضر این است که شرق چه نقشی در تداوم بقای داعش ایفا کرده است؟ در پاسخ به این پرسش این فرضیه مطرح می‌شود که شرق از دیدگاه علی، تاکتیکی و کارکردی به بقای داعش کمک کرده است. روش پژوهش در این نوشتار، روش تبیینی کارکردی است که نقش عامل‌های تأثیرگذار در بقای داعش را نشان می‌دهد. فرضیه را در این سه گام بررسی می‌کنیم: دلیل‌های ذهنی و علت‌های عینی گسترش داعش به شرق، تاکتیک‌های انتقال و هدف‌های انتقال داعش در شرق.

واژگان اصلی

انتقال به شرق، پایگاه جدید، سازمان تروریستی، سربازگیری، داعش.

مقدمه

داعش، فعالیت خود را از عراق و سوریه آغاز کرد، اما هدف‌هایی فراتر از این کشورها داشت (Ghorbani and Soori, 2016: 122) و به مناطقی مانند آفریقا، یمن، افغانستان و پاکستان گسترش یافت (Andersen, 2017: 8). هدف این نوشتار، بررسی اهمیت شرق در تداوم بقای داعش به مثابه سازمانی تروریستی است. منظور از شرق در اینجا همه نقاط و سرزمین‌هایی است که در شرق سرزمین‌های عربی خاورمیانه و شامات قرار دارد و شامل ایران، آسیای مرکزی، افغانستان، پاکستان، هند، غرب چین و کشورهای آسیای جنوب شرقی می‌شود؛ مناطقی که شاید پیام داعش در آن مخاطب و حتی طرفدار دارد.

با افول داعش در سوریه و به‌ویژه عراق، فعالیت این گروه در مناطقی که پیشتر گفتیم به‌ویژه افغانستان، پاکستان و آسیای مرکزی در مرکز توجه قرار گرفته است. در موارد متعدد از رسانه‌ها شنیده می‌شود که فرماندهان و نیروهای اصلی داعش به این مناطق و به‌ویژه نگرهار افغانستان منتقل شده‌اند. عوامل متعددی سبب جذابیت این منطقه در نگاه داعش شده و تحلیلگران مختلفی را به واکنش واداشته است. تحلیل‌های موجود درباره داعش را می‌توان به این شکل دسته‌بندی کرد: الف) گروهی که بر فعالیت داعش در عراق و سوریه تمرکز کرده‌اند (Ghorbanpoor, 2017; Afshoon and Allahkaram, 2018; Rasooli Saniabadi, 2018;) b) عده‌ای شیوه‌های برخورد با داعش را از منظر حقوق بین‌الملل بررسی کرده‌اند (Ramezani Ghavamabadi and Piri, 2018; Askari and Masoudi Kushk, 2018)؛ و ج) برخی نیز به زمینه‌های مذهبی و سیاسی شکل‌گیری و رشد داعش توجه کرده‌اند (Majidi and Bagheri, 2018; Akhavan Kazemi and Others, 2018; Bakhshayeshi Ardestani and Loghmanzadeh, 2018; Kavianirad and Others, 2018; Uberman and Shay, 2018).

در این نوشتار می‌کوشیم نقش پایگاه‌های جدید به‌ویژه شرق در بقای داعش را بررسی کنیم که به‌طور خاص تقریباً در هیچ یک از آثار موجود مورد توجه قرار نگرفته است. بنابراین پرسش نوشتار حاضر این است که شرق در تداوم بقای داعش چه نقشی ایفا کرده است؟ در پاسخ به این پرسش می‌توان این فرضیه را طرح کرد که شرق از دیدگاهی علی، تاکتیکی و کارکردی به بقای داعش کمک کرده است.

روش پژوهش در این نوشتار، روش تبیینی کارکردی است که در چارچوب آن، عامل‌های مختلف بر اساس نقشی که در بقای داعش ایفا کرده‌اند بررسی می‌شوند. از این‌رو، در ادامه

تلاش می‌شود که ابتدا عامل‌های بقای یک سازمان تروریستی از دیدگاه نظری بررسی شود. پس از این مقدمه‌ها در این سه گام، فرضیه پژوهش تجزیه و تحلیل می‌شود: دلیل‌های ذهنی و علت‌های عینی گسترش داعش به شرق، تاکتیک‌های انتقال و هدف‌های انتقال داعش در شرق. جمع‌بندی مطالب، پایان‌بخش این نوشتار خواهد بود.

چارچوب نظری

وقتی سخن از داعش به میان می‌آید، تروریسم و خشونت به ذهن می‌رسد به‌نظر می‌رسد درک داعش بدون توجه به ادبیات تروریسم و شناخت فضای حاکم بر سازمان‌ها و گروه‌های تروریستی اگر نه غیرممکن، دست‌کم بسیار بعید است. از این‌رو، لازم است ابتدا به برخی تعریف‌های موجود از تروریسم بپردازیم. هرچند تروریسم مانند بیشتر مفاهیم در علوم انسانی، تعریفی مورد اجماع علمای این حوزه ندارد، اما می‌توان به یک جمع‌بندی کلی در این زمینه دست یافت.

تروریسم یعنی تهدید به خشونت و استفاده از ترس برای مجبورکردن، متقاعدکردن و جلب توجه مردم. تروریسم از راه ترس عمل می‌کند و اقدام‌های تروریستی می‌تواند هدف‌های سیاسی مشخصی جدای از انتقام‌گیری داشته باشد (Rogers, 2013: 274). به بیان دقیق‌تر، تروریسم عبارت است از کاربرد خشونت یا تهدید به کاربرد آن، از سوی افراد یا گروه‌های فرو/ فراملی برای رسیدن به هدف‌های سیاسی به‌واسطه ایجاد وحشت در بین گروه‌عظیمی از افراد که ممکن است فراتر از قربانیان حادثه باشند (Enders and Others, 2014: 197). بر مبنای این تعریف‌ها، شاخص‌هایی مانند ترس، خشونت و تأثیرگذاری بر مردم در تروریسم اهمیت محوری دارند.

کارگزاران تروریسم بیشتر به نام گروه‌های شبه‌نظامی، سازمان‌های ستیزه‌جو، سازمان‌های جهادی، اجتماع‌های رادیکال شناخته می‌شوند. در این نوشتار سازمان‌های ستیزه‌جویی مورد نظر هستند که گرایش‌های اسلام‌گرایانه دارند و بیشتر به‌عنوان سازمان جهادی یا گروه بنیادگرای اسلامی نامیده می‌شوند. تصویر سنتی از سازمان جهادی عبارت است از سازمانی فراملی متشکل از جنگجویان مسلمان سنی که احساس می‌کنند باید وارد جنگ طولانی با نیروهای شر شوند. این توصیف در مورد بیشتر سازمان‌های جهادی مشهور مانند القاعده، انصارالسنه، الشباب، جماعه الاسلامیه، لشکر جنگجوی، اتحادیه جهاد اسلامی افغانستان و پاکستان صدق می‌کند (Khelghat-Doost, 2017: 18).

سازمان‌ها یا گروه‌های پیش‌گفته در خلأ شکل نمی‌گیرند، بلکه در جایی ظهور می‌کنند که مبنای اجتماعی قدرتمندی داشته باشند؛ یعنی این سازمان‌ها برای شکل‌گیری و تکامل نیازمند سربازانی

هستند که در دل خانواده‌ها و اجتماع‌های مذهبی رشد کرده‌اند. به‌طور مشخص، می‌توان گفت که شبکه‌های خانوادگی، همسالان و گروه‌های فعال، نقش مهمی در پیوستن افراد به گروه‌های خشونت‌طلب دارند (Holman, 2016: 3). علاوه بر وجود سازمان تروریستی و افراد تروریست که پیشتر توضیح دادیم، چرخه تروریسم برای عملیاتی شدن، نیازمند عناصر و عامل‌های متعددی است که در این زمینه بر اساس دیدگاه‌های مختلف می‌توان فهرست طولانی از آن‌ها را برشمرد. با توجه به موضوع نوشتار، عناصر زیر در موفقیت تروریسم نقش مهمی ایفا می‌کنند:

الف) ایدئولوژی بسیج‌کننده: یکی از مهم‌ترین عناصر شکل‌گیری سازمان تروریستی، عامل پیوند سازمان و فرد تروریست و برنامه عمل تروریسم است. به‌طور مشخص در مورد تروریسم انتحاری، ایدئولوژی، مهم‌ترین عامل قانع‌کردن فرد انتحاری است. ایدئولوژی جهادگرا و آخرالزمانی گروه‌های تندروی اسلامی از این دیدگاه نقطه قوت گروه‌های مذکور به حساب می‌آید. برای نمونه، در مورد داعش، ایدئولوژی مبتنی بر وهابیت، تأکید بر احیای خلافت و استقرار آن در جهان اسلام، استفاده از تکفیر در حد گسترده و اعلام جهاد علیه سایر مسلمانان (Zolfaghari and Omrani, 2017: 171) این گروه را در پیشبرد هدف‌هایش یاری رسانده است.

ب) ورشکستگی دولت که به ناکامی دولت در انجام کارویژه‌های اساسی خود مانند تأمین امنیت، آزادی و رفاه می‌انجامد. در دولت‌های ورشکسته، سازمان‌های تروریستی می‌توانند جوانانی را که از نظر اجتماعی و اقتصادی احساس انزوا می‌کنند، اغوا کنند و آن‌ها را به‌عنوان عضوی از جنبش جهانی تروریستی برای همکاری در پهنه جهانی آماده کنند (George, 2018: 472). این نوع دولت‌ها در مقابل مداخله کشورهای خارجی نیز بسیار نفوذپذیرند (Kazemi, 2017: 149). مناطق مورد بررسی در این نوشتار یا مانند افغانستان بیشتر به‌عنوان دولت ورشکسته^۱ تلقی می‌شوند یا مانند پاکستان یا کشورهای آسیای مرکزی دچار توسعه نامتوازن بوده‌اند و برخی مناطق پیرامونی آن‌ها مستعد رشد تروریسم هستند.

ج) محرومیت اقتصادی که سبب جذابیت وعده‌ها و امکانات اقتصادی سازمان‌های تروریستی برای افراد فقیر و تسهیل‌کننده جذب آن‌ها می‌شود. در کشورهایی مانند پاکستان و افغانستان، محرومیت اقتصادی به تندروی و سربازپروری برای جنبش‌های تروریستی منجر می‌شود (Piazza, 2012: 543). اما این قاعده همواره درست نیست و گاهی برخی حامیان داعش از طبقات متوسط و بالای جامعه هستند.

د) ضعف دیوانی که نشانگر چالش‌های دولت قربانی در استفاده از نهادهای موجود برای

1. Failed State

مبارزه با محیط تروریست پرور و گروه‌های تروریستی است. به بیانی، ظرفیت بروکراتیک و اداری حکومت‌ها بر گرایش آن‌ها در استفاده از سرکوب برای مبارزه با تروریسم تأثیر می‌گذارد (Blankenship, 2018: 382). این مورد به‌ویژه درباره پایگاه‌های بالقوه داعش اهمیت ویژه‌ای دارد. علاوه بر این موارد، عامل‌های بسیاری در ظهور و بروز تروریسم تأثیر می‌گذارند که از موضوع بحث این نوشتار خارج است.

اهمیت شرق برای داعش

این پرسش در اینجا مطرح می‌شود که چرا شرق برای داعش اهمیت دارد؟ برای پاسخ به این پرسش می‌توان جهان‌بینی‌های مختلفی را طرح کرد که در دل هر یک از آن‌ها دلیل‌های برجسته‌ای برای توجه داعش به شرق وجود دارد. این جهان‌بینی‌ها عبارت‌اند از:

نخست، جهان‌بینی مذهبی که در چارچوب آن احادیث و روایات (اعم از متواتر یا ضعیف) در محور بحث قرار می‌گیرند. از این دیدگاه، پاکستان و افغانستان و آسیای مرکزی جایگاه بسیار خوبی در بین گروه‌های رادیکال اهل سنت دارند، زیرا با توجه به روایتی مذهبی از حضرت محمد (ص)، ارتش مجاهدان در دوره آخرالزمان با پرچم‌های سیاه از این منطقه قیام می‌کنند. بنابر روایت موجود از آن حضرت (ص)، «اگر پرچم‌های سیاهی را دیدید که از خراسان می‌آیند بلافاصله به آن‌ها پیوندید...، زیرا به راستی خلیفه مهدی در میان آن‌ها است... و تا رسیدن به قدس، هیچ کس نمی‌تواند این ارتش را متوقف کند». جهادگرایان با توجه به این روایت معتقدند که پاکستان و افغانستان مکانی است که از آنجا می‌توانند دشمنانشان را شکست دهند، خلافت اسلامی را احیا کنند و دوباره رهبری جهان را در دست گیرند (Basit, 2017: 21; Sheikh, 2017: 40). این جهان‌بینی علاوه بر ماهیت مذهبی از ارزش‌نمادین بسیار بالایی نیز برخوردار است. به نحوی که پرچم‌های سیاه داعش امروز علامت ویژه این گروه و برگرفته از این روایت است که همه طرفداران داعش را در سرتاسر جهان به یکدیگر پیوند می‌زند.

دوم، جهان‌بینی واقع‌گرایانه که بر اساس آن برای موفقیت در دستیابی به هدف باید ابزار کافی و ضروری داشت. از این ابزارها می‌توان به حمایت مالی، نیروی جهادی، تسلیحات و پناهگاه اشاره کرد. شرق جایی است که داعش را به این ابزارها تجهیز می‌کند. به تعبیر کارمون (Karmon, 2015: 76)، پاکستان که تسلیحات هسته‌ای و گروه‌های تندرو اسلامی دارد، در کنار کشورهایمانند اندونزی و عربستان ظرفیت سلطه اسلام‌گراها را دارد. سعد محمدخان،

تحلیلگر مسایل دفاعی، بر این عقیده است که چون در افغانستان و پاکستان هسته ستیزه جویی و تندروری وجود دارد، در صورتی که داعش در عراق و سوریه به پیروزی برسد، می تواند شبکه اش را به این کشورها گسترش دهد (Khatak, 2014).

سوم، جهان بینی «خلافت» که خواستار وحدت مسلمانان زیر پرچم «خلیفه» است و در این میان شرق و غرب سرزمین های اسلامی مساوی هستند و باید زیر پرچم خلافت داعش قرار گیرند. داعش با بهره برداری از آرمان خواهی جوامع اسلامی روی احیای خلافت و گسترش طلبی سرزمینی از چین تا وین دست گذاشت (Mirzazadeh, 2015: 46) و پس از تسلط بر بخش هایی از خاک عراق و سوریه در پی گسترش دامنه نفوذ و خلافت خود در منطقه ای به نام ولایت خراسان، شامل افغانستان، پاکستان و بخش هایی از آسیای مرکزی برآمد (Kuhkan Bagheri and Bagheri, 2015: 184). بنابراین راهبرد داعش شامل این سه حلقه است: حلقه نخست شامل عراق و شامات است؛ حلقه دوم شامل سرزمین هایی است که در گذشته زیر پرچم خلافت اسلامی بوده اند و از الجزایر تا افغانستان و پاکستان را در بر می گیرد؛ حلقه سوم شامل کشورهای دیگر به ویژه اروپا و آمریکا است (Talebi Arani and Govili, 2016: 128-129). به بیان دیگر، خلافت داعش در عراق و شام شکل گرفته است و به سایر مناطق گسترش می یابد. در همین زمینه بود که بعد از اعلام خلافت ابوبکر بغدادی در موصل، داعش نقشه ای را منتشر کرد که طرح پنج ساله این گروه را نشان می داد. در این نقشه، پاکستان به همراه افغانستان، ایران، آسیای مرکزی و بخش های غربی چین در ولایت خراسان قرار داشتند (Basit, 2017: 20). در این زمینه نقشه ۱ را ببینید.

نقشه ۱. محدوده ولایت های مورد ادعای داعش

Source: <https://www.mashreghnews.ir/news/324024>, (Accessed on: 12/8/2019).

چهارم، جهان‌بینی «اضطرار» که گسترش داعش به شرق را ناشی از شکست آن در خاستگاه خود یعنی عراق و سوریه می‌داند. بنابراین می‌توان گفت که سقوط پایتخت دوافکتوی داعش یعنی رقه، نشانه مرگ این گروه در خاورمیانه است. آسیای مرکزی و آسیای جنوبی دو هدف برجسته داعشی‌های فراری از خاورمیانه است. آسیای مرکزی وطن بیش از ۵ هزار نیروی داعش است و آسیای جنوبی ۴۰ درصد جمعیت مسلمانان جهان را در خود جای داده است. در این میان، پاکستان جایگاه منحصربه‌فردی دارد و شاخه‌های بی‌رهبر طالبان پاکستان می‌توانند تبدیل به نیروی حیات داعش شوند (Shahid, 2017). از این‌رو، بسیاری از صاحب‌نظران بر این باورند که داعش با توجه به از دست دادن قلمرو، آسیب‌دیدن زیرساخت‌ها و کاهش منابع مالی‌اش در عراق و سوریه ممکن است برای حفظ بقای خود به سوی «ولایت‌های» خود معطوف شود. در این میان، «ولایت خراسان» گزینه قابل اعتمادی برای داعش است (Basit, 2017: 20). در عمل نیز همین اتفاق رخ داد. سقوط داعش، از دست رفتن قلمرو سرزمینی و فشار نیروهای متحد گوناگون در سوریه و عراق، داعشی‌ها را به فرار از این مناطق به کشورهای قوی‌ندارند مانند یمن و لیبی مجبور کرد. اما برای جهادگرایان آسیای مرکزی و افغانستان، مناطق قبایلی پاکستان و افغانستان بهترین مکان برای پناه گرفتن است (Karmon, 2017: 78). بنابراین مقام‌های رسمی ایران بر این باورند که افغانستان و پاکستان پایگاه بعدی داعش هستند. به‌طور مشخص، محمود علوی، وزیر اطلاعات ایران معتقد است که هرچند داعش سرزمین‌های خود را از دست داده است، اما مقدار درخور توجهی تسلیحات در اختیار دارد که نشانگر تداوم تهدید آن برای منطقه و فراتر از آن است (O'Connor, 2017). پنجم، جهان‌بینی «جهاد» است که بنابر آن هر مسلمان در هر نقطه‌ای از جهان باید علیه سلطه «طاغوت» وارد جهاد شود. داعش برخلاف بیشتر گروه‌های بنیادگرای اسلامی در ابتدا بر تشکیل خلافت تأکید داشت، اما به مرور زمان رویکرد جهادی در پیش گرفت. برخی معتقدند که چرخش گفتمانی داعش از محوریت خلافت به محوریت جهاد به دلیل شکست‌های پی‌درپی داعش در عراق و سوریه و از دست دادن سرزمین‌های به اصطلاح خلافت است که در واقع، داعش را از یک دولت و حکومت بالقوه به یک گروه تروریستی بدون سرزمین (به اصطلاح گروه جهادی) تقلیل داده و موجب ریزش نیروی بسیار و در همان حال، قطع کمک‌های مالی و مادی به این گروه تروریستی شده است (Poursaid, 2017: 15).

همان‌طور که از جهان‌بینی‌های پنج‌گانه بالا یعنی جهان‌بینی‌های مذهبی، واقع‌گرایانه، خلافت، اضطرار و جهاد پیداست، دلیل‌ها و علت‌های متعددی در مورد جذابیت شرق برای

داعش وجود دارد. در این میان، می‌توان میان عناصر ذهنی هنجاری و عینی کارکردی تمایز قائل شد و به اهمیت هر دو دسته از این عناصر در بقای داعش پی برد.

تاکتیک‌های داعش برای انتقال به شرق

پس از روشن شدن دلیل‌ها و انگیزه‌های داعش برای انتقال به شرق، این پرسش مطرح می‌شود که این امر چگونه رخ داده است. در پاسخ به این پرسش و با توجه به داده‌های موجود می‌توان روش‌ها و تاکتیک‌های عملیاتی داعش برای انتقال به شرق را این‌گونه دسته‌بندی کرد:

تاکتیک نخست، استفاده از منابع مالی در اختیار داعش و بهره‌برداری از آن برای جذب حامیان و نیروهای غیرعرب است؛ به‌ویژه با توجه به فقر رایج در کشورهایمانند افغانستان و پاکستان این روش می‌توانست موفقیت‌های چشمگیری را برای داعش به بار آورد. برای نمونه، رستم شاه مهمند، سفیر پیشین پاکستان در افغانستان، معتقد بود که چشم‌اندازی برای حضور داعش در منطقه وجود ندارد، اما این گروه «منابع مالی بزرگی» دارد که به آن اجازه می‌دهد تا حامیانش در افغانستان و پاکستان را کمک کند (Khatak, 2014). از این کمک‌ها هم برای جذب نیروی رزمی برای مبارزه در میان سوریه و عراق استفاده می‌شد و هم برای تربیت مبلغان و دعوت‌کنندگان به ایدئولوژی داعش در پاکستان و افغانستان.

تاکتیک دوم، استفاده از ابزارهای تبلیغی است. داعش با تبلیغات گسترده و ابزارهای رسانه‌ای، تصور اینکه صحنه‌های نبرد خود را به خاورمیانه محدود کند، در ذهن‌های عمومی از میان برده است. رویدادهای تروریستی متعدد با حمایت این گروه در کشورهای اروپایی و آسیای شرقی، جنوبی و مرکزی نشان می‌دهد که جنگ جدید مرز نمی‌شناسد (Soltani Gishini and Others, 2017: 11). این ابزارها که بیشتر متکی بر موفقیت‌های داعش در شکست «کفار» و بیان وعده‌های معطوف به آینده است می‌تواند بسیار کارآمد باشد؛ زیرا از یک‌سو می‌تواند مسلمانان منزوی و غیرفعال را به صف حامیان داعش بکشد و از سوی دیگر، می‌تواند جهادگرایان حامی یا عضو سایر گروه‌های تندرو را از گروه خود جدا و به داعش علاقه‌مند کند. برای نمونه، در اوایل سپتامبر ۲۰۱۴ حدود دوازده ستیزه‌جو با پرچم سیاه و جزوه‌های آموزشی و تبلیغی از مرز افغانستان وارد پاکستان شدند و مردم محلی را ترغیب کردند تا به داعش بپیوندند. آن‌ها صدها جزوه را در اردوگاه‌ها و مدرسه‌های پناهندگان افغان در مناطق خیبر پختونخوا و پشاور توزیع کردند. این جزوه‌ها به زبان‌های پشتو، دری و فارسی و با عنوان «فتح» چاپ شده بود. آن‌ها شعار می‌دادند که «هر مسلمانی باید از فرمان‌های خلیفه پیروی کند و به هر شکلی که می‌تواند به دولت اسلامی در مبارزه با طاغوت کمک

کند» (Nazish, 2014). علاوه بر این، در شرایطی که دولت‌های بیشتر غیردینی منطقه مانند پاکستان، افغانستان، بنگلادش و کشورهای آسیای مرکزی در تأمین امنیت، عدالت و خدمات عمومی برای شهروندان ناکام بوده‌اند، داعش به‌طور مرتب کارایی‌اش در ایجاد عدالت و خدمات عمومی را در تبلیغات خود به رخ می‌کشد و جامعه هدفش را تحریک می‌کند (Sharifi, 2014).

تاکتیک سوم، «وابسته‌سازی» ستیزه‌جویان به داعش با توجه به تجربه جنگ آن‌ها در عراق و سوریه است. یعنی ابتدا تلاش می‌شود ستیزه‌جویان داوطلب با وعده‌های مالی، مذهبی، راهبردی و مانند این‌ها به محیط سوریه و عراق کشانده شوند و در آنجا به سود داعش بجنگند. سپس این ستیزه‌جویان پس از برگشت به وطن خود تبدیل به عامل آسان‌سازی حضور داعش و پرورش فکر داعشی در آنجا می‌شوند. برای نمونه، جهادگرایان پاکستانی از سال ۲۰۱۳ به بعد به‌طور مرتب به سوریه رفته و در جنگ داخلی این کشور مشارکت داشته‌اند. سپس بسیاری از آن‌ها به عراق منتقل شدند. طالبان پاکستان نیز کمپ خود را از سال ۲۰۱۲ در سوریه برپا کرد. در ابتدا، دوازده مربی از طالبان پاکستان با تخصص در زمینه بمب‌سازی و فناوری اطلاعات به سوریه منتقل شدند، سپس نیروهای تازه‌نفس از بخش‌های مختلف این کشور به آن‌ها پیوستند (Basit, 2017: 22). بعد از سقوط داعش، بسیاری از جنگجویان خارجی به‌ویژه جنگجویان قفقازی، آسیای مرکزی و آسیای جنوب شرقی یا به کشورهای خود برمی‌گردند یا به احتمال بیشتر به مناطق قبایلی افغانستان و پاکستان می‌روند (Karmon, 2017: 83). بدین ترتیب به پایگاه داعش در این مناطق تبدیل می‌شوند.

تاکتیک چهارم، «فرصت‌طلبی» ستیزه‌جویان است. به بیان دیگر، داعش یک نام است و افراد آن فقط از یک گروه به گروه دیگر می‌روند، کار آن‌ها کشتار است و به این کار عادت کرده‌اند که «مفت‌خوری» کنند و با جذب مردم پول بگیرند. بنابراین داعش در حجم زیادی در پاکستان و سایر کشورهای منطقه وجود ندارد. آن‌ها همان طالبان و القاعده هستند (Institute of Islamic World Futures Studies, 2017). این وضعیت تا اندازه‌ای وخیم شده است که مقام‌های امنیتی افغان و غربی بر این باورند که ستیزه‌جویان تروریستی مرتب بیعت خود را از یک گروه به گروه دیگر تغییر می‌دهند و این سبب می‌شود که کشف مسئولان خشونت‌های تروریستی دشوارتر شود (Aljazeera, 2017).

تاکتیک پنجم، «دگردیسی» ستیزه‌جویان و استفاده از آن‌ها به‌عنوان نیروی نیابتی است. برای نمونه، بعضی ستیزه‌جویان از طرف هند و اسرائیل حمایت می‌شوند (Institute of Islamic World Futures Studies, 2017). افزون بر این، قدرت‌های منطقه‌ای مانند عربستان سعودی، کشورهای

حوزه خلیج فارس، ارتش قدرتمند پاکستان و گروه‌های نیابتی آن به‌طور نظام‌مند ایدئولوژی تندرو و جهاد خشونت‌آمیز را ترویج کرده‌اند. بیشتر این کشورها تندروی خشونت‌آمیز را از اهرم‌های توازن در مقابل رقبای منطقه‌ای خود می‌بینند. برای نمونه، عربستان سعودی برای مقابله با گسترش نفوذ ایران در منطقه از اسلام شیعی در میان سنی‌ها مشروعیت‌زدایی کرده و به تنش شیعه و سنی دامن می‌زند. این رویه، فضا را برای رشد سلفی‌گری و گروه‌هایی مانند القاعده و داعش مهیا می‌کند (Sharifi, 2014). همچنین نشانه‌هایی وجود دارد که پس از شکست داعش در عراق و سوریه، آمریکا تلاش می‌کند تا باقیمانده نیروهای این گروه تروریستی را به افغانستان منتقل و مناطق شرقی ایران را ناامن کند (Mashregh, 2017).

تاکتیک ششم، بیعت گرفتن «خلیفه» به‌طور مستقیم و غیرمستقیم است. بعد از اعلام خلافت ابوبکر بغدادی در ۲۹ ژوئن ۲۰۱۴، وی از گروه‌های اسلامی تندرو در نقاط مختلف جهان درخواست بیعت کرد (Wagemakers, 2015: 98). اما بیعت غیرمستقیم خلیفه به‌وسیله نمایندگان و والیان وی صورت می‌گیرد. داعش تا سال ۲۰۱۵، ۳۳ ولایت را در سرتاسر خاورمیانه اعلام کرده بود که شامل ده ولایت در عراق، هفت ولایت در سوریه، دو ولایت مشترک میان عراق و سوریه، شش ولایت در یمن، سه ولایت در لیبی و در هر یک از کشورهای عربستان، الجزایر، مصر، افغانستان، پاکستان و نیجریه نیز یک ولایت می‌شد (Johnston and Others, 2016: 261-262). داعش شاخه خراسان با نام‌های ولایت خراسان^۱، دولت اسلامی خراسان^۲ و داعش خراسان^۳ نامیده می‌شود. در فهرست تروریست‌های ایالات متحد از آن با نام داعش خراسان یاد شده است، اما پیروان داعش خراسان خود را ولایت خراسان می‌نامند که نشانگر وفاداری آن‌ها به «خلافت اسلامی جهانی» داعش است. در هر صورت باید در نظر داشت که این ولایت به واحد جغرافیایی مشخصی اشاره ندارد و بیانگر منطقه‌ای تاریخی است که شامل افغانستان، ترکمنستان، تاجیکستان، ازبکستان و بخش‌هایی از ایران و پاکستان می‌شود (Sheikh, 2017: 40). بیشتر جنگجویان «ولایت خراسان» متشکل از افغانستانی‌ها، پاکستانی‌ها و اتباع کشورهای آسیای مرکزی هستند (Aljazeera, 2017). بنابراین می‌توان استدلال کرد که حضور داعش در افغانستان و پاکستان به بیعت ملا عبدالرئوف خادم، فرمانده پیشین طالبان در ولایت هلمند افغانستان، با ابوبکر بغدادی برمی‌گردد. وی پس از این بیعت، نخستین سرکرده داعش در «ولایت خراسان» شد. خادم که در زمان همکاری با طالبان تا

1. Wilayat Khorasan

2. Islamic State Khorasan

3. Islamic State of Iraq and the Levant-Khorasan (ISIL-K)

معاونت ملاعمر پیش رفته بود، به دلیل اختلاف با وی به سوی داعش رفت، اما رهبری خادم بر داعش افغانستان دوامی نداشت و در عملیاتی کشته شد. پس از وی، حافظ واحدی عهده‌دار فرماندهی داعش در افغانستان شد، اما پس از یک ماه وی نیز کشته شد. با کشته شدن حافظ واحدی، حافظ سعید، رهبری داعش در افغانستان و پاکستان را برعهده گرفت (Aalishahi and Others, 2017: 178-179). در مجموع، داعش با تاکتیک‌های مختلف تلاش کرده است که حضور و نفوذ خود در شرق را عینیت ببخشد. این حضور به‌ویژه بعد از شکست گروه پیش‌گفته در خاورمیانه اهمیت حیاتی دارد و می‌تواند محلی برای دوام و بقای آن باشد.

مقصدهای داعش در شرق

بعد از شناخت جهان‌بینی‌ها و تاکتیک‌های انتقال داعش، ضروری است که مقصد یا مقصدهای مکانی این گروه نیز شناسایی شود. تا اوایل اوت ۲۰۱۵، داعش و «امیرالمؤمنین»، ابوبکر بغدادی از سوی گروه‌های فعال در لیبی، مصر، تونس، الجزایر، نیجریه، یمن، عربستان، پاکستان، افغانستان و قفقاز شمالی به همراه نیروهای موجود در سوریه و عراق پذیرفته شده بود. برخی از این «ولایت‌های داعش از منظر عملیاتی کم‌اهمیت‌تر از بقیه است، اما همه حمله‌های خود را زیر چتر داعش انجام داده‌اند (Lister, 2015: 3).

در اینجا بیشتر نقاطی در نظر است که بنابر چارچوب این نوشتار در شرق قرار می‌گیرند. انتخاب کشورهای مقصد داعش به عوامل متعددی بستگی دارد که مهم‌ترین آن‌ها وجود جامعه مسلمان سنی، محبوبیت تندروی، ضعف دولت‌های حاکم، امکان عملیات و وجود نیروهای جهادگرا است. با توجه به این عامل‌ها، می‌توان مقصدهای داعش در شرق را به دو دسته بالقوه و بالفعل تقسیم کرد. عامل‌هایی مانند وجود جامعه مسلمان و ضعف دولت‌های حاکم نشان می‌دهد که یک کشور ظرفیت میزبانی از داعش را دارد، اما اینها به تنهایی کافی نیست. مهم‌ترین عامل برای تبدیل یک میزبان بالقوه داعش به یک میزبان بالفعل، حضور نیروهای جهادگرایی است که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم با داعش بیعت کرده و به آن وفادارند. بر این اساس، می‌توان از این کشورها به عنوان مقصدهای بالقوه و بالفعل داعش یاد کرد:

۱. افغانستان: با توجه به عامل‌هایی که پیشتر گفته شد، این کشور یکی از مقصدهای بالفعل داعش است که می‌توان گفت بیش از بقیه کشورهای مورد نظر در اینجا، شاهد حضور داعش و فعالیت این گروه بوده است. نخستین نشانه حضور داعش به وجود مرکزیت «ولایت خراسان» در این کشور بر می‌گردد. ولایت خراسان یا دولت اسلامی خراسان وابسته به داعش و مستقر در

ننگرهار است (Basit, 2017: 23). دومین نشانه رشد داعش در افغانستان، وجود مناطق مرکزگریز و خارج از کنترل در این کشور است که می‌تواند جولانگاه نیروهای داعش باشد (Bin Hassan, 2016: 7). سومین نشانه، عملیات‌های داعش در استان‌های کنر و ننگرهار در جوار مرزهای پاکستان است (Bobokulov, 2016: 22). با توجه به مجموع این موارد، می‌توان ادعا کرد که سازمان‌یافته‌ترین فعالیت‌های داعش در خارج از سوریه و عراق متعلق به افغانستان است.

۲. پاکستان: این کشور نیز یکی از مقصدهای داعش در شرق است که بالفعل یا بالقوه بودن آن به صورت دقیق مشخص نیست. عامل‌های زمینه‌ساز حضور داعش مانند جامعه مسلمان سنی، رویکرد تندروی و نقاط مرکزگریز در پاکستان نیز وجود دارد. علاوه بر این‌ها می‌توان نشانه‌هایی از حضور داعش در این کشور را به این شیوه برشمرد: نخستین نشانه، حمایت برخی پاکستانی‌ها به صورت گروهی یا انفرادی از «دولت اسلامی خراسان» در شهرهایی مانند کراچی، لاهور، سیالکوٹ و حیدرآباد است (Basit, 2017: 23). دومین نشانه، بیعت یا همراهی برخی گروه‌های تندرو پاکستان مانند جندالله، تحریک خلافت، جماعت الاحرار، جنبش اسلامی ازبکستان^۱ با داعش است (Sharifi, 2014; Karmon, 2017: 82). سومین نشانه، بیعت و همراهی برخی رهبران طالبان پاکستان با ابوبکر البغدادی است (Ramezani Boonesh, 2017). با این حال، عامل‌های عینی که نشانگر حضور سازمان‌یافته و گسترده داعش در پاکستان باشد وجود ندارد.

۳. بنگلادش: این کشور از مقصدهای بالقوه داعش در شرق است. تقریباً از همان زمان اعلام خلافت داعش، نشانه‌هایی دال بر طرفداری از این گروه در بنگلادش وجود داشته است. اولین نشانه این بود که عده‌ای از ستیزه‌جویان محلی بنگلادش به همراه حامیان بنگلادشی داعش در پی تشکیل شبکه داعش در بنگلادش و جذب و انتقال نیرو به سوریه بودند (Bashar, 2015: 20). دومین نشانه این بود که برخی از حامیان بنگلادشی داعش با سازمان‌های ستیزه‌جوی مستقر در پاکستان ارتباط برقرار کرده و تعدادی از آن‌ها در بنگلادش دستگیر شدند (Riaz, 2016: 3). حساسیت و نگرانی هند نسبت به حضور داعش در بنگلادش و بنگال غربی نیز می‌تواند سومین نشانه باشد (Siyeche, 2017: 25). در مجموع فعالیت‌های ستیزه‌جویانه در سال‌های اخیر در بنگلادش افزایش یافته است و گروه‌هایی مانند داعش، القاعده شبه‌قاره هند و انصارالاسلام یا انصارالله شاخه بنگلادش^۲ علم برافراشته‌اند (Riaz, 2016: 2).

۱. Islamic Movement of Uzbekistan محل فعالیت این گروه بیشتر در افغانستان و پاکستان است که در

ادامه مورد بحث قرار می‌گیرد.

۴. فیلیپین: این کشور نیز یکی از مقصدهای بالقوه داعش است و حتی در دوره کوتاهی حامیان داعش با یک عملیات قابل توجه، شهری را در این کشور تصرف کردند (Fararu, 2017). به طور مشخص، یکی از مناطق آسیب‌پذیری که داعش می‌تواند در آن رشد کند جزایر جنوبی فیلیپین است (Bin Hassan, 2016: 7).

۵. کشورهای آسیای مرکزی: این کشورها نیز با توجه به عامل‌های پیش‌گفته از مقصدهای بالقوه داعش هستند. عاملی که این تهدید را به واقعیت نزدیک می‌کند رابطه نزدیک جنبش اسلامی ازبکستان با داعش و حضور جهادگرایان آسیای مرکزی در جنگ داخلی سوریه و عراق در حمایت از این گروه است. هرچند محل فعالیت اصلی جنبش اسلامی ازبکستان در پاکستان و افغانستان است، مقصد نهایی آن کشورهای آسیای مرکزی است (Karmon, 2017: 82). با وجود این، به نظر می‌رسد که در حال حاضر تنش شدیدی میان نیروهای طرفدار داعش و نیروهای حامی طالبان در داخل این گروه رخ داده و احتمال تجزیه آن هست (Azamy, 2015: 31).

۶. هند و چین: دولت‌های قدرتمندی در این کشورها حضور دارند، اما وجود جمعیت‌های مسلمان و برخی زیر فشار، سبب جذابیت ایده‌های رهایی‌بخش داعش در میان آن‌ها می‌شود. در این میان، پاکستان می‌تواند به عنوان مسیر نفوذ داعش به هند نیز عمل کند. برای نمونه، در اوت ۲۰۱۴ بنا بر گزارش مقام‌های هندی، داعش به همراه تحریک طالبان پاکستان اقدام به جذب ۳۰۰ جوان هندی برای فعالیت‌های نظامی کرده بود (Rajakumar, 2015: 14). چین نیز از حضور طرفداران داعش در افغانستان و آسیای مرکزی نگران است. به طور کلی، می‌توان استدلال کرد که داعش به دلیل‌های مختلف علاقه‌مند به گسترش به مناطق شرقی عراق و سوریه بوده است. این گروه در سال‌های گذشته تاکتیک‌های مختلفی را برای رسیدن به هدف بالا آزموده و در برخی موارد به موفقیت‌هایی دست یافته است. برخی از این تاکتیک‌ها را بیشتر بررسی کردیم، اما باید توجه داشت که رویه داعش به این موارد محدود نبوده است.

نتیجه

هدف این نوشتار، بررسی ظرفیت شرق به عنوان محل گریز و عامل بقای داعش بود. با توجه به شکست‌ها و ضربه‌های پیاپی داعش در منطقه خاورمیانه، احتمال فروپاشی و نابودی این گروه بیش از گذشته مطرح شده است. در این میان، رهبران و فرماندهان داعش نیز دست از فعالیت نکشیده و برای بقای این گروه چاره‌اندیشی کرده‌اند. به نظر می‌رسد که سه رویکرد برجسته در میان سران داعش مطرح بوده است: ۱. برخی بر تداوم مقاومت در عراق و سوریه

تأکید دارند؛ ۲. گروه دوم بر مدیریت عملیات‌های پراکنده در سراسر جهان دست گذاشته‌اند؛ ۳. گروه سوم به دنبال تصرف مناطق جدید برای مرکزیت داعش هستند. نوشتار حاضر بنا بر رویکرد اخیر پیش رفته و به اهمیت شرق برای بقای داعش پرداخته است. در این نوشتار، برای نشان دادن اهمیت شرق برای داعش از الگوهای نظری موجود درباره تروریسم و فعالیت سازمان‌های تروریستی استفاده شده و در این چارچوب این سه موضوع در نظر قرار گرفته است:

۱. زمینه‌ها و دلیل‌های انتقال داعش به شرق مورد بحث واقع شده که خود نشانگر اهمیت این منطقه برای داعش است (در این زمینه جدول ۱ را ببینید). در ابتدا روی دلیل‌های مذهبی و خلافت‌طلبی تأکید می‌شد، اما به مرور زمان و با وخامت اوضاع داعش در سوریه و عراق به نظر می‌رسد که عامل اضطرار بیش از بقیه اهمیت یافته است.
۲. تاکتیک‌های انتقال با توجه به واقعیت‌های میدانی که در رسانه‌ها منعکس شده است بررسی شد (در این زمینه جدول ۱ را ببینید). این بررسی‌ها نشان می‌دهد که به‌ویژه در مواردی مانند افغانستان تاکتیک اقتصادی به شدت راهگشا بوده است و سبب جذب نیروهای جدید می‌شود. پس از این تاکتیک، به‌ویژه عنصر بیعت در محیط‌های مذهبی‌تر اهمیت فراوانی دارد.
۳. داعش در ابتدا نقشه جاه‌طلبانه‌ای از سرزمین‌های هدف خود را ترسیم کرده بود (که در صفحات قبل درج شده است) و بخش قابل توجهی از آسیا در این نقشه جای گرفته است، ولی به نظر می‌رسد در این میان، چند کشور بیش از بقیه در معرض تهدید داعش هستند (در این زمینه جدول ۱ را ببینید). افغانستان در رده نخست این کشورها است. پس از افغانستان بخش‌هایی از پاکستان، چین، هند و فیلیپین در معرض تهدید هستند.

جدول ۱. کیفیت انتقال داعش به شرق

مقصدها	تاکتیک‌های انتقال	دلیل‌های انتقال
۱. افغانستان	۱. تاکتیک اقتصادی	۱. دلیل مذهبی
۲. پاکستان	۲. پروپاگاندا	۲. دلیل واقع‌گرایانه
۳. کشورهای آسیای مرکزی	۳. وابسته‌سازی	۳. خلافت‌طلبی
۴. بنگلادش	۴. فرصت‌طلبی ستیزه‌جویان	۴. عامل اضطرار
۵. فیلیپین	۵. دگردیسی ستیزه‌جویان و کاربرد آن‌ها به عنوان	۵. جهاد
۶. هند	نیروی نیابتی	
۷. چین	۶. بیعت گرفتن	

Source: Author

در مجموع، تهدید داعش مسئله مهمی است که همچنان پیش روی کشورهای نام برده قرار دارد، اما نباید در این زمینه دچار اغراق نیز شد. گاهی بسیاری از اعداد و ارقامی که در رسانه‌ها مطرح می‌شوند و از شمار گسترده داعشی‌ها، برای نمونه در افغانستان، سخن می‌گویند توجیهی برای تداوم حضور و نفوذ قدرت‌های بزرگ مانند آمریکا و روسیه در این کشور است.

References

- Aalishahi, A., H. Tajik and Y. Forozan (2017), "The Reasons of the Presence of ISIS in Afghanistan Based on William Bullitt Domino Theory", **Geopolitics Quarterly**, Vol. 13, No. 45, pp. 173-195 [in Persian].
- Afshoon, T. and A. Allahkaram (2018), "Comparing the Security Approach of U.S. and Hashad-O-Alshaabi in Iraq; Function and Prospect", **Quarterly of International Relations Studies**, Vol. 11, No. 42, pp. 41-71 [in Persian].
- Akhavan Kazemi, M. and Others (2018), "Analyzing Social and Political Roots of ISIL Presence in Central Asia (from Threat of Influence to Reality of Presence)", **Central Eurasia Studies**, Vol. 11, No. 1, pp. 1-21 [in Persian].
- Aljazeera** (2017), "ISIL Expands in Afghan-Pakistan Areas, Widening Attacks", Mar. 2, Available at: <https://aljazeera.com/news/2017/03/isil-expands-afghan-pakistan-areas-widening-attacks-170302041341156.html>, (Accessed on: 6/10/2018).
- Andersen, Lars E. (2017), "The Mole and the Mallet: Islamic State and al-Qaeda in the 'Thirty Years' War' in the Middle East", **Connections**, Vol. 16, No. 1, pp. 7-24.
- Askari, P. and H. Masoudi Kushk (2018), "Destruction of Cultural Legacy of Syria by ISIL and its Solutions in International Law", **International Law Journal**, No. 58, pp. 153-184 [in Persian].
- Azamy, Hekmatullah (2015), "Will the Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) Trade the Taliban for ISIS?", **Counter Terrorist Trends and Analyses**, Vol. 7, No. 6, pp. 30-35.
- Bakhshayeshi Ardestani, A. and J. Loghmanzadeh (2018), "A Sociological Attitude toward Interconnectedness of Religion and Violence: ISIL Case Study", **Approach of Islamic Revolution**, Vol. 12, No. 43, pp. 73-90 [in Persian].
- Bashar, Iftekharul (2015), "ISIS, AQIS and the Revival of Islamist Militancy in Bangladesh", **Counter Terrorist Trends and Analyses**, Vol. 7, No. 6, pp. 18-23.
- Basit, Abdul (2017), "IS Penetration in Afghanistan-Pakistan Assessment, Impact and Implications", **Perspectives on Terrorism**, Vol. 11, No. 3, pp. 19-39.
- Bin Hassan, Ahmad S. R. (2016), "ISIS Questions about its Survival and Ideology", **Counter Terrorist Trends and Analyses**, Vol. 8, No. 5, pp. 4-8.
- Blankenship, Brian (2018), "When Do States Take the Bait? State Capacity and the Provocation Logic of Terrorism", **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 62, No. 2, pp. 381-409.

- Bobokulov, Inomjon (2016), "IS in Afghanistan Emergence, Evolution and Expansion", **Counter Terrorist Trends and Analyses**, Vol. 8, No. 7, pp. 21-26.
- Dara, J. and M. Khaki (2018), "Geopolitical Analysis of ISIS Based on the Wallerstein-Taylor Conceptual Model", **Geopolitics Quarterly**, Vol. 14, No. 3, pp. 190-219 [in Persian].
- Enders, Walter and Others (2014), "The Changing Nonlinear Relationship between Income and Terrorism", **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 60, No. 2, pp. 195-225.
- Fararu** (2017), "Is the Next Khilafa of ISIL in Philippine?", Nov. 28, Available at: <https://fararu.com/fa/news/338260/>, (Accessed on: 11/7/2018) [in Persian].
- George, Justin (2018), "State Failure and Transnational Terrorism: an Empirical Analysis", **Journal of Conflict Resolution**, Vol. 62, No. 3, pp. 471-495.
- Ghorbani, M. and S. Soori (2016), "The Impact of ISIL on Identity and Security of Iran Based on Constructivism", **Journal of Middle East Studies**, Vol. 23, No. 2, pp. 99-126 [in Persian].
- Ghorbanpoor, S. (2017), "Financing ISIL Terrorists and the Opportunities of Terrorist Developments for Israel", **Journal of Regional Studies**, Vol. 18, No. 3, pp. 113-127 [in Persian].
- Holman, Timothy (2016), "'Gonna Get Myself Connected' the Role of Facilitation in Foreign Fighter Mobilizations", **Perspectives on Terrorism**, Vol. 10, No. 2, pp. 2-23.
- Institute of Islamic World Futures Studies** (2017), "Situation and Nature of ISIS in Pakistan", Jun. 20, Available at: <http://www.iiwfs.com/islam-world/islam-world-interviews/800>, (Accessed on: 1/12/2018) [in Persian].
- Johnston, Patrick B. and Others (2016), **Foundations of the Islamic State: Management, Money, and Terror in Iraq, 2005-2010**, New York: RAND Corporation.
- Karmon, Ely (2015), "Islamic State and al-Qaeda Competing for Hearts and Minds", **Perspectives on Terrorism**, Vol. 9, No. 2, pp. 71-79.
- Karmon, Ely (2017), "Central Asian Jihadists in the Front Line", **Perspectives on Terrorism**, Vol. 11, No. 4, pp. 78-86.
- Kavianirad, M. and Others (2018), "Explaining Territory-Possessing of Fundamentalist Organizations in the Fragile States (Case Study: ISIS in Egypt)", **Geopolitics Quarterly**, Vol. 14, No. 1, pp. 26-57 [in Persian].
- Kazemi, H. (2017), "Identity Rises, Fragile States, and Geopolitical Crises in the Middle East", **Geopolitics Quarterly**, Vol. 13, No. 1, pp. 146-172 [in Persian].
- Khatak, D. (2014), "Will ISIL Penetrate in Afghanistan and Pakistan?", Translated by Hamid Mahdavi, **Foreign Policy**, Available at: <http://etilaatroz.com/15301/>, (Accessed on: 1/12/2018) [in Persian].
- Khelghat-Doost, Hamoon (2017), "Women of the Caliphate the Mechanism for Women's Incorporation into the Islamic State (IS)", **Perspectives on Terrorism**, Vol. 11, No. 1, pp. 17-25.

- Kuhkan Bagheri, A. and S. Bagheri (2015), "The Grounds of ISIL Formation in Central Asia", **Journal of Political Researches of Islamic World**, Vol. 5, No. 3, pp. 183-207 [in Persian].
- Lister, Charles (2015), "Long Way from Success. Assessing the War on the Islamic State", **Perspectives on Terrorism**, Vol. 9, No. 4, pp. 3-13.
- Majidi, M. and Y. Bagheri (2018), "The Grounds of the Formation and the Spread of Radicalism in Central Asia: Case Study of ISIL", **Journal of Political and International Researches**, No. 34, pp. 179-200 [in Persian].
- Mashregh (2014), "Iran was Divided into Three Parts in the Map of ISIL", Jul. 3, Available at: <https://www.mashreghnews.ir/news/324024>, (Accessed on: 12/8/2019) [in Persian].
- Mashregh (2017), "The Target of ISIS in Pakistan was Revealed", Mar. 6, Available at: <https://www.mashreghnews.ir/news/837918/>, (Accessed on: 12/8/2019) [in Persian].
- Mirzazadeh, F. (2015), "Signology of Third Wave of Caliphate: Basics and Results", **Journal of Political Researches of Islamic World**, Vol. 5, No. 2, pp. 29-51 [in Persian].
- Nazish, Kiran (2014), "The Islamic State. is Spreading into Pakistan", Sep. 23, Available at: <https://newrepublic.com/article/119535/isis-pakistan-islamic-state-distributing-flags-and-flyers>, (Accessed on: 12/8/2019).
- O'Connor, Tom (2017), "Where will ISIS be in 2018? Iran. Says Afghanistan and Pakistan are Next as Islamic. State Loses. in Iraq and Syria", Dec. 12, Available at: <http://www.newsweek.com/where-isis-2018-iran-says-afghanistan-pakistan-islamic-state-loses-iraq-syria-745837>, (Accessed on: 1/10/2018).
- Piazza, James A. (2012), "Types of Minority Discrimination and Terrorism", **Conflict Management and Peace Science**, Vol. 29, No. 5, pp. 521-546.
- Poursaid, F. (2017), "Transition from "Dabegh" to "Roumiyeh"; Discursive Turn from "Khilafah" to "Jihad"", **Journal of Strategic Studies**, No. 75, pp. 7-16 [in Persian].
- Rajakumar, Vikram (2015), "Tamil Nadu in the Shadow of ISIS", **Counter Terrorist Trends and Analyses**, Vol. 7, No. 6, pp. 12-17.
- Ramezani Boonesh, F. (2017), "A Glance on ISIL Presence in Pakistan", **Voice of Afghan News**, Oct. 3, Available at: <http://www.avapress.com/fa/article/150846/>, (Accessed on: 6/9/2019) [in Persian].
- Ramezani Ghavamabadi, M. and H. Piri (2018), "Legitimacy of Intervention against ISIL in Iraq and Syria Based on International Law", **International Law Journal**, No. 58, pp. 215-238 [in Persian].
- Rasooli Saniabadi, E. (2018), "Studying the Nature of ISIL Actions Based on International Relations Concepts", **Journal of State Studies**, Vol. 4, No. 13, pp. 31-67 [in Persian].
- Riaz, Ali (2016), "Who are the Bangladeshi 'Islamist Militants'?", **Perspectives on Terrorism**, Vol. 10, No. 1, pp. 2-18.
- Rogers, P. (2013), "Terrorism", in: P. D. Williams, **An Introduction to Security Studies**, Translated by Alireza Tayyeb, Tehran: Amirkabir [in Persian].

- Shahid, Kunwar Kh. (2017), "ISIS Might have One Last Escape Route: Pakistan", Nov. 7, Available at: <https://thediplomat.com/2017/11/isis-might-have-one-last-escape-route-pakistan/>, (Accessed on: 6/9/2019).
- Sharifi, Najib (2014), "ISIS Makes Inroads in Afghanistan, Pakistan", Oct. 1, Available at: <http://foreignpolicy.com/2014/10/01/isis-makes-inroads-in-afghanistan-pakistan/>, (Accessed on: 18/5/2019).
- Sheikh, Mona K. (2017), "Islamic State Enters Al-Qaeda's Old Hotbed: Afghanistan and Pakistan", **Connections**, Vol. 16, No. 1, pp. 37-49.
- Siyeche, Mohammed S. (2017), "The Islamic State in India Exploring its Footprints", **Counter Terrorist Trends and Analyses**, Vol. 9, No. 5, pp. 23-27.
- Soltani Gishini, M. and Others (2017), "Theoretical Views on New Wars: ISIL Case Study", **Contemporary Political Queries**, Vol. 8, No. 2, pp. 1-19 [in Persian].
- Talebi Arani, R. and J. Govili Kilane (2016), "Globalization of Salafism in the Shadow of Spread of Information Technology: Case Study of ISIL", **Journal of World Politics**, Vol. 5, No. 4, pp. 99-139 [in Persian].
- Uberman, M. and S. Shay (2016), "Hijrah According to the Islamic State: an Analysis of Dabiq", **Counter Terrorist Trends and Analyses**, Vol. 8, No. 9, pp. 16-20, Available at: <http://jstor.org/stable/26351451>, (Accessed on: 18/5/2019).
- Wagemakers, Joas (2015), "The Concept of Bay'a in the Islamic State's Ideology", **Perspectives on Terrorism**, Vol. 9, No. 4, pp. 98-106.
- Zolfaghari, M. and A. Omrani (2017), "The Impact of ISIL on National Security of I. R. Iran", **Journal of Political Researches of Islamic World**, Vol. 7, No. 2, pp. 163-189 [in Persian].